

Ural'dan Karpat Havzası'na Macarların Göçü ve Yurt Tutması

Zsolt Petkes–Balázs Sudár–Attila Türk

Çeviren: Erdal Şalikoğlu

Macar
Kültür Merkezi

İstanbul Macar Kültür Merkezi
İstanbul
2017

Önsöz

Türkiye'nin dört bir yanını gezdiğimde Türklerin benim Macar olduğumu öğrendiklerinde sordukları ilk soru: "Macarlar Türk mü?" Şayet acelem varsa evet; biraz vaktim varsa hayır derim! Kararsız olmam şaşırtıcı gelebilir; fakat bu soruya evet ya da hayır demek doğru değildir. Doğrusu bu basit sorunun arkasında büyük keşiflerle, akademik tartışmalarla, yakınlaşma ve uzaklaşma süreçleriyle dopdolmuş ve neredeyse 150 senedir süren ilginç bir hikâye var.

Meşhur Macar şarkiyatçı Arminius Vámbéry, Orta Asya'daki keşif turunu tamamladıktan sonra Macaristan'a dönüp Türkçe ve Macarca arasındaki benzerliklere dikkat çekmeye başlamıştır. Macaristan'ın ilk ve dünyadaki ilkler arasında yer alan Türkoloji bölümünün kurucusu olan Vámbéry asrın son on yıllarında Macar dilinin Fin-Ugor dil ailesinden geldiğini savunan bilim adamlarıyla kendini canlı ve ateşli bir tartışma içinde bulmuştur. Vámbéry nihayetinde bu akademik tartışmayı her ne kadar kaybetse de, birlikte ortaya çıkardıkları araştırma sonuçlarını sonraki nesillerce de devam ettirilen ve Macar soyun ve Macar dilin kökeniyle ilgili yürütülen akademik çalışmalarına büyük katkıda bulunmuştur. Ama bu hikaye sadece bilim seviyesinde kalmamış, siyasî ve kültürel boyuta da taşınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ve Macaristan'ın yavaş yavaş aynı cepheye sürüklenmesi, meşhur Macar kodekslerin ve Prens Rakoczi ve maiyetinde olanların naaşlarının Osmanlı padişahları tarafından iade edilmesiyle birlikte karşılıklı ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi iki milleti hiç olmadığı kadar birbirlerine yakınlaştırmıştır. Buna ilaveten Turancılık felsefesinin yayılması saha çalışmalarının başlatılmasına da büyük katkı sağlamıştır. 1910'lu yılları itibarıyla Osmanlı İmparatorluğu'na gelen Macar keşif turları, Dersaadette bir Macar Araştırma Enstitüsü'nün açılması, akademik, siyasî ve ekonomi alandaki alış-veriş hep bu felsefenin birer yansımaları olmuştur. Bununla beraber eski zamanlara dayanan Türk-Macar tarihi ilişkilerinin, dil ve genetik benzerliklerinin araştırılmasının yanı sıra arkeoloji çalışmalarına da başlanmıştır. Macaristan'da İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gerçekleşen Sovyet istilası her ne kadar bu araştırmaları etkilemiş olsa da, demir perdenin yıkılışından sonra eski Macarların tarihiyle ilgili kitaplar mantar gibi yayınlanmaya devam etmiştir. Pek çok kez akademik seviyenin dışında olan bu eserlere karşın Macar İlimler Akademisi İnsanî Bilimleri Araştırma Merkezi himayesinde eski Macarların tarihini çok yönlü araştırmalara tabi tutan bir çalışma grubu kuruldu. Arkeologlar, dil bilimciler, türkologlar ve tarihçilerden oluşan bu grubun çıkardıkları yeni bilgileri kapsayan ve konuyu kısa ve açık bir şekilde anlatan bu kitapçık İstanbul Macar Kültür Merkezi işbirliğiyle başlatılan ortak çalışmanın ilk adımıdır. Bu kitabın da 150 seneyi aşkın süredir devam eden araştırmalara katkıda bulunmasını ve hayırlı olmasını diliyorum ve gerçekleşmesinde emeği geçen Dr. Balázs Sudár ve Zsolt Petkes'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Gábor Fodor

İstanbul Macar Kültür Merkezi müdürü

Macar Tarihinin ilk adımları

Erken Macar tarihini tanımak için tarihçilerin çok sayıda bilim dalının yardımına ihtiyaçları vardır (Arkeoloji, Dilbilim, Etnografya, Antropoloji, Genetik... vb), ancak bunların ulaştıkları sonuçlar sıklıkla birbirine uzlaşmakta zorlanırlar: Bunlar, geçmişin farklı dilimlerine bakmaktadırlar. Şurası kesindir ki, Macar *dili* Finnugor diller grubuna dahildir ama bu bağdan çok eskiden (2500-3000 yıl evvel) kopmuştur ve o günden bu yana bağımsız olarak gelişmektedir. Farklı Türk dilleriyle sıkı ilişkilere girmiş olduğu da kesindir, Macar dilinde var olan yüzlerce sayıdaki Türkçe alıntı sözcük bunun hatırasıdır.

Bizatihi Macar halkı tarihi kaynaklarda 9. yy ortalarında görünmektedir, tipik atlı bozkır halkı olarak tasvir etmektedirler. İslam Coğrafyacıları, onlar tarafından MACGAR olarak adlandırılan Macarları Türk halklar arasında saymaktadırlar; Avrupalı çağdaşları ise onları Hunların ve Avarların varisleri olarak görmekte.

Macarların kökeni hakkında efsaneler

Macar Tarihçileri Ortaçağ Avrupası'nda, Tevrat'ın „zorunlu” türeyiş tezinin ötesinde, halklarının kökenini Kral Nemrud'dan başlatmaktadırlar; iki oğlu Hunor ve Magor Doğudan Batıya göç etmişlerdir. Hikâyeye göre insan ve hayvan kalabalığı -yani nüfus artışı- nedeniyle yeni bir yurt bulmak için yola düşmüşlerdir ve harikulade bir geyiği

Pater magister *iuapw plog in gesta hungarum.*
 de quondam bonae memorie gloriosissimi beati regis
 hungarie notarius. H. suo dilectissimo amico iuro
 venerabili. et arte liberalis scientie imbuo. salutem
 et suae petitionis affectum. Vñ cum in scolari studio
 simul essem. et in historia sana qua ego summo amore
 complexus ex libris daretus frigidis ceterorumq; auctoꝝ sic a ma
 gistris meis audiveram. in unum volumen ipso tunc copulaveram.
 pari uoluntate legerem. peristi a me ut sic historiam tu
 lamam bellaq; grecorū scripseram. ita et genealogiam regū
 hungarie et nobilium suorū qualiter septem principales plone
 que herimogor uocantur de terra scythica descendunt. uel
 qualis sit terra scythica. et qualiter sit generatū dixi alimus.
 aut quare uocatur alius pater dux hungarie a quo reges hunga
 roꝝ originem dixerunt. uel quod regna et reges sibi subingauit
 fuerunt. aut quare ipsi de terra scythica egressi. p. xelonia alie
 nigenarū hungarū et in sua lingua ipse magorū uocantur scri
 berem. Puncti enim me facturum. si alius negotiis impeditu
 e perisus et mee permissionis uā pene etiā curā. n. in plūtas
 tua dilectio debitum reddere monuisset. ~~ex~~ ~~uor~~ s. me di
 lectionis quāuis amicus et diuersis huius laboriosi scilicet impe
 dit sim negotiis. facere tam agyllus sum que facere uis
 sisti. et eodem traditiones Luerioꝝ historiographorū diu
 ne grē tunc auxilio optimū estimans ut ne posteris in
 ultimam generationē oblivioni tradat. Optimū s. dixi ut
 uere et sine uicē scriberem. id legentes possint agnoscere
 quoru res geste essent. Et si tam nobilissima gens hungarie
 primordia suae generationis. et fortia queq; facta sua. ex falsis fa
 bulis rusticorū. uel a garuido cantu ioculari. quasi somnian
 do audiret. ualde in decore et satis indecentis esset. Ergo post
 annos de certa scripturā explanatione. et apta historiarū
 interpretatione rerū ueritatem nobiliter papiat. Felix s. huius
 garia. cui s. dona data uana. Omnia enim horis gaudeat
 de munere sui litteratoris. Quia exordium genealogie re

kovalayarak Meotis Bataklıklarına yani Karadeniz yöresine ulaşırlar, bilahare oraya yerleşirler; maiyetleriyle birlikte Alan Kralı Dul'un (Başka kaynaklarda Belar) kızlarını burada bulur ve kaçırarak kendilerine eş yaparlar. Hunlar ve Macarlar, İskit savaşçıları ve Alan kızlarının birleşmesinden türemişlerdir, böylece bu ikisi kardeş halktır. Hikâyenin hem geyik takibi hem de „*kardeş halkların*” oluşumu açısından birçok paraleli bilinmektedir, Macar geleneklerinde birden fazla varyantı da mevcuttur.

Bir başka efsane, Hükümdar ailesinin, Arpad Hanedanı'nın kökenini anlatır. Efsaneye göre Başbuğ Ügyek ya da Başbuğ Elöd, bir İskit hükümdarının kızını, Emese'yi (Başka kaynakta Eneudbelia) kendine eş olarak alır. Kadın ilk bebeğini beklerken, rüyasında bir alıcı kuş görünür, bu kuş onu hamile bırakandır ve aynı zamanda da ardıllarının bir hanedan oluşturacaklarını bildirmiştir. Gerçi kronikler kuşun ismini vermemişlerdir

Geyik avı (Zoltán Boldog'un bir eseri)

Ferenc Helbing:
Emese'nin Rüyası
(1928)

Heykeltıraş
Gyula Donáth'ın
Tatabánya'daki Tuğrul
Kuşu anıtı

ama başka yerlerde anılan *Turul* -Türkçe Toğrul- *Kuşu*'nu erken Arpadların bu sembol kuşuyla özdeşleştirmek imkânsız değildir. Ayrıca hanedan, Hun Kralı Atilla'yı da ecdadı arasında saymaktadır.

Etelköz

Macarlar tarihi kaynaklarda 9. yüzyıl ortalarında ortaya çıkmışlardır, o zamanlar çevrelerinin yaşamına fiili olarak müdahale eden topluluklar olarak tasvir edilmişlerdi.

Daha önceki bilinmezlikleri belki kaynak yokluğuyla da izah edilebilir ama Macarların, yazılı kültürlerin (Bizans, İslam) görüntü sahasına (Karadeniz'in kuzey kıyı yöresine) o sırada yerleşmiş oldukları, o zamana kadar başka yerde buldukları daha olasıdır. Keza düşünülebilir ki, bu eylemler ve onlara karşı yönelen dikkat, topluluğun organizasyonu sayesinde: Kaynaklarımıza göre daha önce var olan boy ittifakı o sırada Başbuğluğa, bir lider tarafından yönetilen bir ülkeye dönüşmüştür. Bu adım Macarların yaşamında herhalükârda bir dönüm noktası anlamına gelmektedir. „Kende” ünvanını taşıyan Başbuğ, yedi boydan oluşan ittifakı ve onlara katılan halkların yaşamını yönetmekteydi. Yanında iki „devlet” memuruna dair verilerimiz de vardır, „Gyula” ve „Karcha”, onlar ordunun yönetimi ve yargıyla meşgul oluyorlardı. Elbette ki boyların da kendi yöneticileri vardı. Onlar muhtemelen „Bő” (Bey) ünvanını taşıyorlar ve Meclis çerçevesinde önemli kararların alınmasına katılıyorlardı.

Ferenc Helyi: Kan itifakı (1928)

Macarlar Etelköz'e Doğudan ulaşmışlardı, ondan önceki yurtlarına, Bizans kaynaklarına göre Levedia adını vermişlerdi, ancak bunun yerini tam olarak bilemiyoruz. Göç tarihi de bilinmiyor, halihazırda en muhtemel olanı 9. yüzyılın ortaları olarak görmektedir.

Taşınmanın sebebi olarak Peçenek saldırılarını tespit etmek gelenek olmuştur, ancak detaylar bu hususta da karanlıktır. Lâkin o sıralarda erken Macar topluluklarının bir

894 yılında Bulgar Çarı Simeon'un Bizans ordusunu mağlup edişi. Yoannes Skülitzes kroniğinin Madrid'deki el yazmasından minyatür (Sicilya, 12. yüzyıl)

çok parçaya ayrıldıkları, bir grubun 13. yüzyılda bile hâlâ Orta Ural bölgesinde, Başkırt yöresinde yaşadığı, bir başka grubun ise „Pers Yöresi”ne, muhtemelen Kafkas çevresine taşındığı kesin olarak bilinmektedir. Üçüncü kısım Batıya doğru göç etmiştir ve onlar günümüz Macarlarının atalarıdır. Macarlar elbette ki yörenin büyük devletleriyle ilişki içinde olmuşlardır, keza Hazar İmparatorluğu ile de. Kaynaklarımız bu ilişkiyi kâh barışçıl, kâh düşmanca diye tarif etmektedir. Hazarlardan kopan (İç savaşta yenilen) bir grubun, yani Kabarların Macarların yanına sığınmaları çok şey ifade etmektedir.

Dnyester Vadisi manzarası (Etelköz)

Karpat Havzası'nın Fethi

Verecke Geçiti (András Bíró fotoğrafı)

Etelköz Macarlığı 894'de Bizans'ın talebi üzerine Bulgar-Bizans savaşına müdahale etmiş, ama Balkan Yarımadası'ndaki bir iki zaferden sonra yenilgiye uğramıştı. Sıkıştırılan Bulgarlar o sırada Macarların Doğusunda yaşayan Peçenekleri yardıma çağırmışlar, onlar da Etelköz Macarlarına karşı başarılı bir sefer düzenlemişlerdi. Tüm bunların etkisiyle Macar Başbuğluğu kendine yeni bir yurt aramış ve onu Karpat Havzası'nda bulmuştu (895). Bölge Macarlar için tanımadık değildi, zira bu bölgedeki savaşlarda otuz yılı aşkın yer almışlar ve 890'lı yıllarda Morova-Frank çatışmasına da bir çok kez -kiralık

Yurt-tutma dönemindeki Macar süvari
(Zoltán Boldog eseri)

yardımcı ordusu olarak- müdahil olmuşlardı. Bu eylemler sırasında kesinlikle bölgeyi çok iyi tanımışlardı ve bölgenin politik ilişkilerinin de farkındaydılar. Tarihi gelenekler, bu göç için birden fazla muhtemel yön iddiasında ısrar etmektedir; en olası olanı yine de Karpatların Kuzeydoğu zirveleridir (Verecke Geçiti). Karpat Havzası'nın fethi birden çok aşamada gerçekleşmiştir, fethin nihai olarak pekiştirilmiş olduğunu, Macar birliklerinin, bölgeyi geri almak isteyen Bayor (Bavyera) kuvvetlerini mağlup ettikleri 907 Pozsony (Brezalauspur) Savaşı bildirmiştir. Tüm bunlar olurken Karpatların Doğu sahanlığının (bugünkü: Moldavya) uzun bir süre, belki 10. yüzyılın ortalarına kadar Macar hakimiyeti altında kalmış olması muhtemeldir.

Resimli Tarihi'nin birinci sayfasında Macarların girişi (yaklaşık 1360)

Erken Macar Tarihi Arkeolojik Araştırmasının Temelleri

Eski Macar tarihinin arkeolojik araştırmasının temellerini, Karpat Havzası Yurt-tutma dönemi (9. yy sonu-10. yy) buluntu malzemeleri sağlamlaştırmaktadır. O döneme ait, silahlar, at koşumları, süslü kemer ve giysi kakmaları ve diğer nesneleri içeren yaklaşık 1000 kadar arkeolojik buluntular balımından zengin ve 10 000 kadar da fakir mezar

Ural'ın Doğusu'ndan rozetli at koşum kakmaları

Bolşiy Tıgani
mezarlığından kemer
kakması

Karpat-Havzası'ndan,
altın göz muhafaza
levhaları

bilinmektedir. Buluntu malzemelerine göre ve ölüm geleneklerine göre birlikte resmedilen bu arkeolojik kültürün evveliyatını, paralelini Karpatların Doğusuna düşen yörelerde arayabiliriz.

Arkeologlar erken Macarlığın Doğudaki izlerini iki araştırma yöntemiyle bulmayı denediler.

Önceleri *Lineer Yöntem*'e öncelik verdiler; yardımcı bilimler, ilk sırada Dilbilim sayesinde saptanmış „Kadim Yurt” (Macar olgusunda bu Ural Dağlarıdır) bölgesinde Macarların arkeolojik bıraktıklarını bulmayı ve Doğudan Batıya doğru göçe ilişkin arkeolojik hatıraları keşfetmeyi denemişlerdi. Yöntemin başarısızlığı nedeniyle araştırmacılar, daha sonra „*Retrospektif Yöntem*” e döndüler: Karpat Havzası'ndan hareketle, Doğu yönünde ilerleyerek, bir zinciri takip eder gibi Macarlığın izlerini bulmayı denemişlerdi. Erken Macarlığın arkeolojik araştırması sırasında, dikkate değer unsurlar üç ana gruba ayrılabilir:

Buluntu malzemeleri: Nitelikli at koşumları (üzengiler, at koşum kakmaları), silahlar (kılıç, balta, yay, vb), metal kemer ve giysi kakmaları, keseler, gümüş kâseler.

Ölüm gelenekleri: Kısmi atlı definler (Mezara sadece at kafası ve alt bacak kemikleri konmuştur), Kefenler.

Köpek resmi ile süslenmiş rozetli at
koşum kakmaları

Yurt-tutma dönemindeki atlı definlerin çeşitleri (Zoltán Boldog eseri)

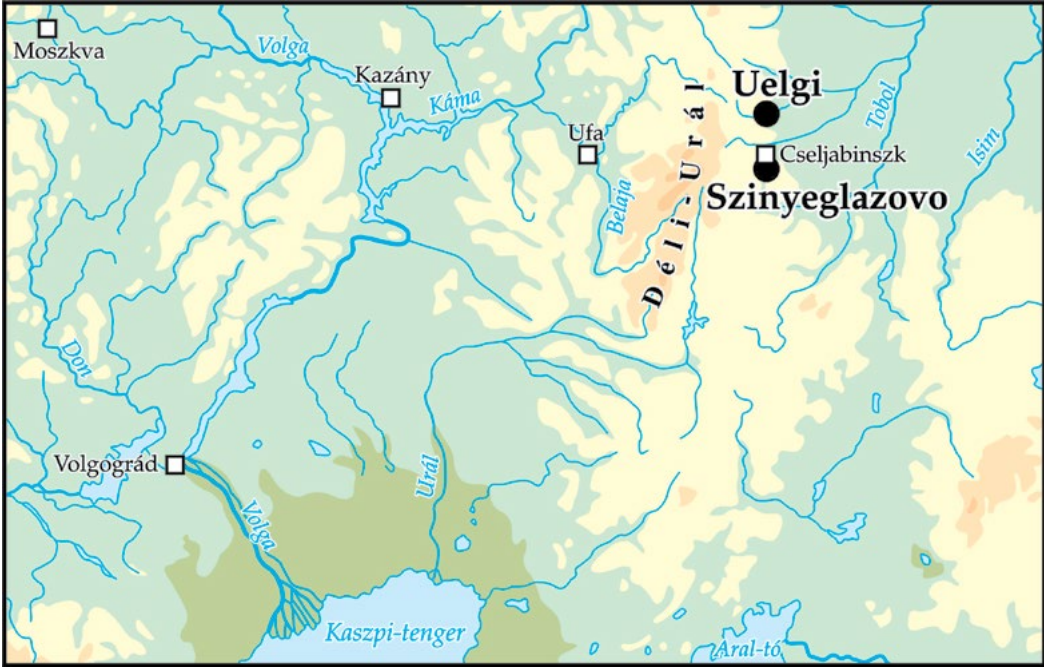
Süsleme tarzları ve kuyumcu teknikleri: Palmetta motifi, nesnelerin kenarının karakteristik bezenmesi (Macar Bordürü), desenlerin arka planının oymalarla bezenmesi.

Uralın doğusunda: Sinyeglazovo, Uyelgi (Rusya)

Güney Ural bölgesindeki, Macarlar için önemli -geç Kuşnarenkovo-Karayakupovo Çevreni'ne bağlı olan-, erken Ortaçağ dönemi kazı bölgesi günümüz Çelyabinsk'in güneyinde Sinyeglazovo gölünün kıyılarında bulundu. 1959'da burada çok sayıda mezar bulunmuş, bunlarda hatırı sayılır miktarda önemli buluntular ortaya çıkmıştır: En önemli buluntular, günümüzde malesef kayıp olan bir palmetta desenli gümüş tabak ve madalyonlu/sikkeli, yeşil bir ipek kumaş parçasıydı. 2009'da, diğer iki yeni mezarın Macarlar açısından da ilginç olduğu açıklık kazanmıştı. Altın kaplamalı, palmetta desenli koşum

Sinyeglazovo mezarlığından gümüş tabak

takıları, Yurt-tutma dönemi Karpat Havzası buluntularıyla büyük benzerlikler sergilerken; gem, üzengi, kemik toka ve demir kolan tokası şekil bakımından Minusinsk Havzası ve Altay bölgesinin 8-10. yüzyıl buluntularıyla benzerlikler taşımaktadır.

Çelyabinsk yakınındaki Uyelgi Gölü'nün yanında metal dedektör buluntularının izinde 2010'dan beri düzenli kazı çalışmaları sürdürülmektedir. 2012'den beri bu çalışmalara Macar uzmanlar da katılmaktadırlar. Bu bölgede insan yerleşimlerinin 8-13. asır arasına tarihlenmektedir. Buluntular birçok uzak bölge buluntularıyla ilişkiler sergilemektedir: Bu bölgede örneğin, Kama vadi bölgesinin tipik ayı figürlü tokaları, sahte granürlü küpeleri ve bi-metal ateş yakma araçları (çakmak) bulunmuştur. Altay dağları bölgesinin kemer ve koşu takım kakmalarının yanı sıra güney tayga ormanlık alanlarındaki buluntulara benzer seramikler ve Kazak bozkırından tanıdığımız, „bıyıklı” adı verilen kurganların özel desenli seramiklerine benzer buluntular da keşfedilmiştir. Macar bakış açısından rozetli koşu takım kakmaları ve palmettali, ağ düzeninde, bitki desenli gümüş buluntular özel önemi hak ediyorlar.

Sinyeglazovo'dan palmetta desenli koşum takıları

Ural'ın Doğusu'ndaki Uyelgi mezarlığından kakmalar

Bolşıye Tigani mezarlığından yay kemikleri, temrenler, demir bıçak ve eğri-kılıç kakmaları

Ural'ın Batısındaki Macar ataları

Ural'ın batısında, Kuşnarenkovo (M.S. 6-8. yy) ve Karayakupovo (M.S. 8-10. yy) arkeoloji çalışmalarındaki, o zamanlar burada yaşayanların Macarların ataları olduğu kuşkusu, 1970'li senelerden beri mevcuttu.

Başkurtistan yöresinde en bilinen kazı alanı, Byelaya Nehri'nin sağ tarafında bulunan Styerlitamak mezarlığıdır. 1947-1951 arasında ortaya çıkan Batı-Doğu düzenindeki mezarlar, tahminen bir kurganın altında bulunuyorlardı. Buluntuların arasında gümüş

Bolşıye Tigani mezarlığından kakmalar

Bolşıye Tigani mezarlığından küpe

süsler, mücehverler ve yanları desenli bir gümüş fincan öne çıkmaktadır. Kazı alanının tarihlenmesinde Arap-Abbasi hanedan üyeleri tarafından bastırılan paraların, dirhemlerin rolü büyüktür.

Erken Macar tarihi arkeolojik çalışmalarının en bilinen, ikinci „örnek” kazı alanı Rusya’nın Tataristan bölgesinde bulunan Bolşiye Tigani yerleşiminin yakınlarında, 1973’de bulundu. Kısmen atlı mezarlardan oluşan mezarlıkta, altın kaplamalı gümüş takılar ve tipik Ural seramikleri bulunmuştu. Bu mezarlık Kuşnarenkovo bölgesinin en batıya düşen kazı alanıdır ve grubun diğer üyelerinden coğrafi uzaklığın yanısıra Bulgar tarzı buluntuların yüksek oranı da göze çarpmaktadır. Kazı alanının 1980’li senelerde ortaya çıkarılan geç dönem, 10. yüzyıldan kalma buluntuları buranın Doğuda kalan Macar toplulukların bir mezar alanı olabileceğini açıkça göstermektedir.

Bolşiye Tigani mezarlığından eğri-kılıç kakması

Bolşiye Tigani mezarlığından eğri-kılıç kabza başı

Bolşiye Tigani mezarlığından kemer ucu

Styerlitamak’dan gümüş kâse

Styerlitamak’dan kefen

„Etelköz”: Subbotsi, Korobçino (Ukrayna)

Dinyeper nehrin ortalarında, günümüzün Subbotsi köyünün sınırlarında, 1980’li senelerde, Yurt-tutan Macarların atalarıyla ilgili olduğu ileri sürülebilecek buluntular ortaya çıkmıştı. O gün bu gündür, bölgede birçok benzer kazı alanı ortaya çıktı, bunları

toplucu „Subbotsi-Çevreni” diye adlandırıyoruz. Arkeolojik bulgular ve tarihi kaynaklara dayanarak bu bölgenin Macarlar’ın Etelköz’deki yerleşim yeri olduğunu söyleyebiliriz. Buradaki buluntuların hem Volga ve Güney-Ural, hem de Karpat ovasındaki 9-10. yy buluntularıyla benzeşmesi çok önemlidir. Toplam 23 adet, dökümle hazırlanmış, altın kaplamalı, gümüş kakmayla süslenmiş kemer, buradaki buluntuların arasında öne çıkmaktadır. Bağdaş kurmuş olarak oturan uzun sakallı bir ihtiyarın resmedildiği kemer tokası yüksek kaliteli kuyumculuğun baş yapıtıdır.

Subbotsi mezarlığından hayvan başı görüntüsü ile süslenmiş kakma

Subbotsi-Çevreni’nin bir diğer kayda değer kazı alanı ise Korobcsino yerleşimin hudutlarındadır. Burada tek bir tane, ama birçok ek buluntunun da ortaya çıkartıldığı bir erkek mezarı bulunmuştur. Metal buluntular arasında bitkisel motiflerin arka planının oymalarla süslenmiş altın kaplamalı iki gümüş tabak öne çıkmaktadır. Mezarda ölü maskesi olabileceği varsayılan daha büyük bir altın levha da bulunmuştur. Silah ve at

Korobçino'dan altın kaplamalı bilezik

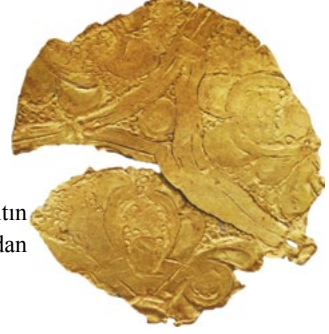
Korobçino mezarlığından palmetta desenli kılıç kını kakması

Subbotsi mezarlığından insan görüntüsü desenli kemer tokası

Korobçino'dan gümüş tabak

Subbotsi mezarlığından süslü altın levha, belki Moravya'dan

takımlar arasındaki kılıç kınının altın kaplamalı, ağ desenli bitkisel motiflerle süslenmiş palmetteli uç-koruması kayda değer bir buluntudur. Buluntuları Volga bölgesi menşeli bir sürahi tamamlamaktadır.

Dinyester kıyısında: Slobodzeya (Dinyester kıyısındaki Moldova Cumhuriyeti)

Etelköz'deki yerleşme ile ilgili olduğunu varsaydığımız Subbotsi-Çevreni'nin, mevcut bilgilerimize dayanarak 9. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenebileceğini söyleyebiliriz.

Slobodzeya mezarlığından dizi-boncuk askılı küpeler

Slobodzeya mezarlığından tel bilezik

Slobodzeya'dan gümüş kemer tokası

Slobodzeya 18. mezarından Volga bölgesine ait Bulgar sürahi

Etelköz'ün batı hudutlarını genellikle Aşağı-Tuna bölgesi olduğu söylenilir olsa da, bu tespitin arkeolojik delilleri yoktur. Bunun yanı sıra I. Bulgar Çarlığı'na bağlı 9. yüzyılda kurulan yerleşimler, bu bölgenin oldukça Kuzeyinde, günümüz Moldova'sının ortalarına doğru yayılmıştı. Etelköz grubuna ait olduğu söylenebilecek en Batıdaki kazı alanı Dnyester Nehri vadisinde yatmaktadır: Slobodzeya.

1994'te yerleşimin yanında, Tunç çağından kalma bir kurganın dolgusunda, sonradan kazılan, Batı-Doğu istikametli mezarlar bulundu. Kazısı tamamlanan 26 mezar Subbotsi-Çevreni özellikleri yanı sıra Volga, Slav ve Bizans orijinli bulguları da barındırıyordu. Macar bakış açısından, ayakların yanına yerleştirilmiş olan at bedenine ait parçalar, kavisli demir üzengi ve altın kaplamalı gümüş kakmalar önem taşımaktadır.)

Atalarımızın giyimini nasıl tanıyabiliriz?

Atalarımızın giysilerinin tasviri sırasında bilimsel talepler, 19. yüzyılın sonlarında, Orta-Asya göçbelerinin hayatının daha tanınır olması ve memleketimizdeki arkeolojik buluntuların elle tutulur birtakım ipuçları vermesiyle uyanmıştır. O günden beri izlediğimiz

Yurt-tutma döneminden süvari.
István Benyovszky'nin yaptığı
resim (1930)

Gyula László: Yurt-tutma döneminden süvariler

yol da bu olmuştur: Etnografik ve arkeolojik buluntuları olabildiğince sorgulamaktayız. Bu vesileyle Macaristan'da ilk olarak Ferenc Móra'nın talebi üzerine resimler hazırlanmış olup, konuyla ilgili asıl çalışmalar Yurt-tutan eski Macarların gündelik hayatı ve kullandıkları eşyalara dair derin bir merakla sahip olan, aynı zamanda güzel sanatlar çalışmaları da yapan Gyula László'nun gayretleriyle başlamıştır. Mümkün olan bütün kanallarla -eserler, dia filmleri vb- yayımlanan tasvirleri günümüze dek belirleyici olmuştur.

Karpat-Havzası'nın iklim şartları nedeniyle, eski şaşaalı elbiselerden arta kalan pek fazla bir şey yoktur; ilk sırada metal elbise süsleri ile bir kaç ipek ve deri parçası. Ama bunların önemini de küçümsememeliyiz çünkü bunlar da pek çok delil sunmaktadır: Kakmaların mezardaki durumu elbiselerin dikişine, kemerin kullanım usulüne, veya çizmenin boyuna ilişkin ipuçları verebilir. Kullanılan malzemeler ise dönemin elsanatları seviyesi veya ticari ilişkilerle ilgili bilgi sağlayabilir. Başka yerlerde, daha iyi koşullarda bulunan döneme ait elbise parçalarına ve sanat eserlerine vakıf olarak 10'ncü yüzyıldaki atalarımızın giyimi hakkında nispeten iyi bir görüntüye sahip olduğumuz söylenebilir.

Macar doğancı, 9-10. yüzyıl
(Zoltán Boldog eseri)

Pazar manzarası, 9-10. yüzyıl (Zoltán Boldog eseri)

Malzemeler: tekstil, deri, keçe

Karpat-Havzası'ndaki iklim ve toprak koşulları nedeniyle 10-11. yüzyılın arkeolojik kalıntılarının düşük yüzdesinin organik-kalıntıdan oluştuğu söylenebilir. Elimizdeki buluntular genellikle küçük boyutlu ve düşük kalitedir. Bu buluntuların çoğu metal buluntuların üzerinde veya yanında ortaya çıkmıştır. Her şeye karşın büyük öneme sahip olan bu buluntular, atalarımızın hayatının pek az tanınan bir kısmını tanımamıza izin vermektedir.

Tekstil

Yurt-tutma döneminden pek az iplik ve kumaş kalıntısına vakıfız. İpliklerin çoğu ketenden örülü liflerdir, ama bazı örülmemiş ipek iplikler de mevcuttur. Kumaş kalıntılar malzeme bakımından iki büyük gruba ayrılır: 1.Bitkisel malzemelerden (keten, kendir) ve 2. Hayvan orijinli ipekten örülmüş kumaşlar. En önemli Fonyód-buluntusu, ipekten hazırlanmış, zarif dikişli bir kaftanın kalıntısıdır.

Fonyód'daki mezardan 10. yüzyıla ait ipek kumaş kalıntısı

Deriler

Deri seçkin özelliklerinden dolayı (dayanıklı, esnek, yüksek izolasyona sahip, aşınmaya dayanıklı, uygun yöntemle suya dayanıklı da olabilir) çok eskiden beri, atalarımız tarafından kullanılan ve tercih edilen bir giysi malzemesidir. Mevcut buluntuların bir kısmı kanıtlanabilir biçimde giysilere aittir. Bunların en bilineni olan Sárbogárd köyündeki Tringer çiftliğinin 33 mezarından ortaya çıkan giysi, kemer ve kese deri buluntularıdır.

Sárbogárd 33. mezardaki kakmalı kemer kalıntısı

Keçe

Keçe hafif, mükemmelen renklendirilebilen ve desenlendirilebilen bir malzeme olarak bozkır çoban-halkların hayatında günümüze dek kullanılan bir malzemedir. Hazırlanması sırasında yapağı lifleri nem ve basınç yar-

Kırgız keçe yorganı

dımıyla birbirine dolanır ve dayanıklı, şekillendirilebilir, dikilebilir bir malzeme haline dönüşür. Büyük ihtimalle atalarımız tarafından da kullanılan bu malzemenin ne yazık ki arkeolojik izi kalmamıştır.

Külahlar, şapkalar, atkılar, peçeler

Başlıklar daima büyük önem taşırdı. Bilenler, başlığı kuşanan kişinin uyruğunu, medeni halini, yaşını tespit edebilir-

di. Bir çok kez -her zaman değil- iki cinsin kullandığı başlıklar da farklı olurdu. Yurt-tutan atalarımız açısından pek az şey biliyoruz. Kadınlar büyük olasılıkla -en zengin olanlarının altın kaplamalı gümüş kakmalarla süslediği- taç (alınık) benzeri bir başlık kullanıyordu. Mezarların bazılarında büyük sayıda -belki de zarif kumaşlardan yapılmış mendilleri/atkıları süsleyen- ufak boncuklar ortaya çıkmıştır. Atkılar değerli ve önemsenen hediyeler olarak al-

Hajdúdorog mezarlığından kakmalı baş süsü

Beregszász'da ortaya çıkan palmetta desenli altın kaplamalı gümüş külah ucu

gılanırdı. Bunların yanında kadınlar büyük olasılıkla külah ve şapka da takıyorlardı.

Erkek başlıkları hakkında pek fazla bilgimiz yoktur. Mevcut tek buluntu Beregszász'da ortaya çıkan ve olağanüstü güzel yapılmış külah ucudur; ancak bu, atalarımızın giyiminde pek yaygın olmayıp, bu ender örneğin İskandinav etkisiyle hazırlandığı varsayılıyor. Yurt-tutma dönemindeki erkeklerin de bozkırda yaygın olan kürk veya atkıyla turban gibi sarılmış külah ve çeşitli şapkalar giydiği -Macarların değil, dönemin diğer halklarının hazırlamış olduğu tasvirlerden yola çıkarak- muhtemeldir.

İç giyim: Gömlekler ve pantolonlar

Macarların giymiş olduğu gömlekler konusunda öncelikle kadınlara dair bildiklerimiz vardır.

Harta mezarlığından kulaklı-düğme

Bir yandan iç giyim olarak ince dokunmuş keten veya kendir kumaş kullandıklarını biliyoruz. Gömlekleri çok çeşitli yaka kesimleriyle hazırlıyorlardı; önden yırtık, ve omuzda kapanır modeller de vardı.

Kadın gömleklerinin yaka kısmı -bazen zengin olmayan olgularda da- kakmalarla bezenirdi. Bu kakmalar deri

Sol omuzdan düğmelenen, dik yakalı gömlek rekonstrüksiyonu (Zoltán Boldog eseri)

Visegrád-Széchenyi Sokağı mezarlığından yaka kakmaları

veya kumaş şeritlere tutturulur, sonradan -yakanın bu süslü bölümü dış giysinin örtmeyeceği bir şekilde, görülebilir bir şekilde- gömleğe dikilirdi. Bir takım mezar buluntuları -yine kakmalarla süslenilmiş- dikey yakalı gömleklerin de varolduğuna işaret

Kakmalı gömlek ve baş süsü (Zoltán Boldog eseri)

etmektedir. Macar kadın mezarında boncuklarla (üçlü boncuk şeridi) bezenmiş gömlek buluntusu da görülmüştür. Muhtemelen gömlekler ana kumaştan farklı şeritler ve eklerle de süslemişti.

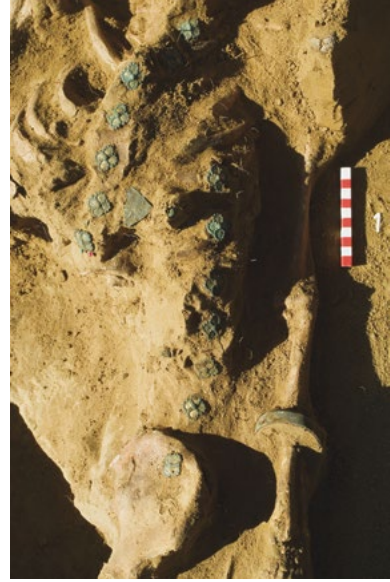
Yurdumuzda pantolona işaret eden buluntular yoktur, ama atalarımızın giyimi büyük olasılıkla bozkır halklarınınkinden pek de farklı değildi. Göçebelerde olduğu gibi hem erkek, hem kadınlar pantolon giyerdi. Kafkasya giysi buluntuları arasında örneğin kısa, çoğunlukla dize kadar uzanan, beli kinnapla, kayışla tutturulan kumaş (iç) pantolona rastlanmıştır. Dış giyim olarak kullanılan pantolonlar daima uzun paçalı olurlardı.

Üst giyim: Kaftanlar

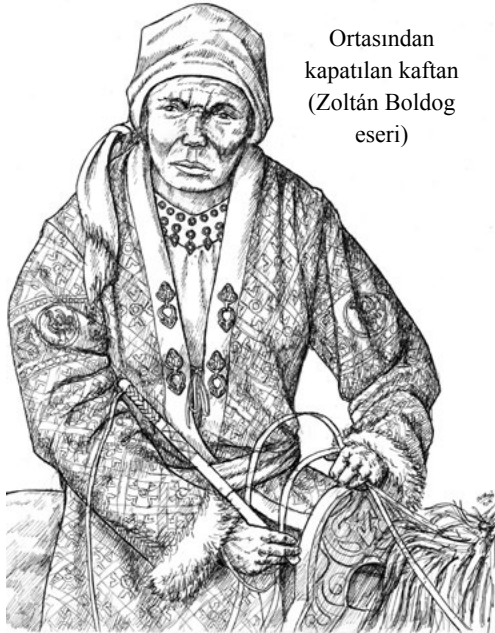
Atlı topluluklarda yaşayan erkekler, kadınlar ve çocuklar da üst giyim olarak -günümüzdeki monta benzer- kaftan giyerdi. Bunların ince ve kalın örneklerine de rastlanmıştır, ancak birden fazlası da üst-üste giyebiliyordu. Bu giysinin özelliklerini biniciliğin ihtiyaçları belirle-

Altın kaplamalı, gümüş, iki parçalı, askılı kaftan kakmaları

Nagykörü mezarlığından altın kaplamalı gümüş kaftan kakmaları (László Madaras'ın kazısı)

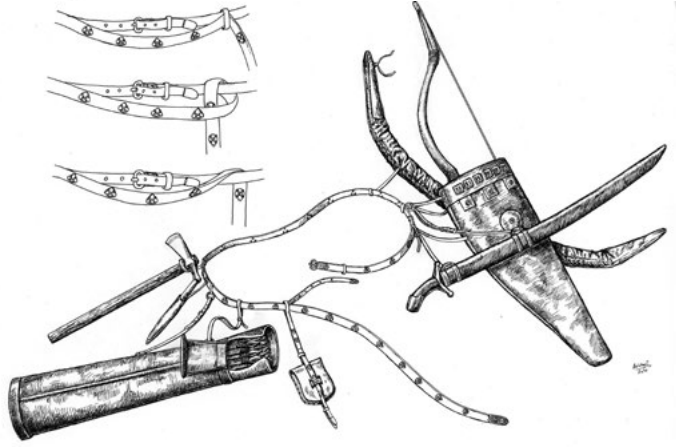
Ortasından kapatılan kaftan (Zoltán Boldog eseri)

mekteydi. En üstün örnekleri ipekten hazırlanmıştı, kumaşın güzelliği değil, hafifliği ve yüksek izolasyon kabiliyetinden dolayı. Yurt-tutan atalarımız olgusunda, kumaşlar -bir kaç el iriliğindeki parça hariç- yok olmuştur, ama yazılı kaynaklar konuyu sıklıkla ele almaktadırlar.

Kaftanın kullanımı her yerde benzer olsa da, birtakım farklılık görebiliriz. Bunlar atalarımız açısından düğmeler ve kadın kıyafetlerinde rastlanılan kumaşa monta edilen altın kaplamalı gümüş kakmalardır. Ortada kapanan örneklere de rastlanmıştır, bunların her iki kanadının kenarını giysi kakmaları süslemekteydi. Diğer

Çapraz kapatılan üst giysisi (Zoltán Boldog eseri)

Tam teçhizatlı silah kemeri ve bağlama usulleri

daha: Ortada, düğmelerle kapanan kaftan; bundan çok daha geç dönemlerin Macar süvari montu gibi.

örneklerde ise kanatlar birbirini çapraz örtecek şekilde kapanırdı. Üçüncü bir tür kaftanda ise kanatların dikey dikildiği, ve fakat sağ kanadın sol omuza kadar uzatıldığı görülmektedir, böylece bunu giyenlerin güğsünü iki kat kumaş örtüyordu. Ve son olarak, bizde çok nadiren görülen bir çözüm

Kemer ve parçaları

Pratik rolünün yanı sıra süslemeleri ve aksesuarlarıyla, takan kişinin rütbesini de simgeleyen kemer, göçebe giysisinin olağanüstü önemli bir unsuru idi. Yurt-tutma dönemi Macar erkeklerin en süslü giysi nesnesiydi bu, kadınların kemerleri çok daha az süslenirdi. Bir kerede birden fazla -veya farklı görevleri yerine getiren- kemer taktıkları da düşünülebilir: Birini kaftanı tutturmak için, diğerini kullanılan nesleri asmak için; muhtemelen bu ikincisini süslüyorlardı da.

Sárbogárd'dan tunç kemer tokası, kemer kakması ve kemer ucu

Genel bir Macar kemer-kakma takımı -genellikle bir düzineden çok kakma- dört farklı parçadan oluşurdu. Toka, dikey kakma, yatay kakma ve kemer ucu. Bunlara ek olarak, aksesuar kayışların daha ufak kakmaları ve kemer uçları da bulunabilmekteydi. Kemer, ikincil bir iç kayışla sabitlenirdi, dövmelerle süslenilmiş ana kemeri bunun üzerinden aşırıp, sol tarafta kemer altından geçirerek uzunca yere doğru sarkıtılırdı.

Kemere bir çok kullanım eşyası asılırdı, örneğin ateş yakma aletlerinin -çelik parçası, çakmak taşı, kav- kesesi, demir bıçak, silahlar, tabak veya kâse.

Sárbogárd'dan deri çanta
rekonstrüksiyonu

Kakmalı kadın çizmeleri (Zoltán Boldog eseri)

Csongrád'dan kadın çizme kakmaları

Ayakkabılar

Yurt-tutan atalarımızın kullandığı ayakkabılar Karpat Havzası'nın iklim koşulları nedeniyle çoktan yok olup gittiler, yine de konu hakkında elimizde bir kaç yararlı bilgi olduğunu söyleyebiliriz, çünkü bunları da kakmalarla süslemişlerdi. Bu kakmalar sadece atalarımızın zevkleri hakkında değil, -büyük olasılıkla kıvrık değil, yuvarlak uçlu olan- çizmelerin dikişleriyle ilgili de ipuçları vermektedir. Konçu muhtemelen ayağın ortasına kadar uzanıyordu; yuvarlak tabanlı Macar üzengileri ise bize atalarımızın ayakkabılarının tabanının nispeten yumuşak olduğu şeklinde ipucu vermektedir. Bu ayak giyimi erkeklerde de kadınlarda da benzer şekilde, biniciliğin gereksinimleri nedeniyle zorunlu idi. Çizmelerde -etnografik ve tarihi örneklerden yola çıkarak- keçe tabanlılık veya çorapların da kullanıldığı varsayılmaktadır. Hatta kışın deri çizme üzerine -10. yüzyılın arap gezgini Ibl Fadlan tarafından da neşr edilen ve Macar ovasında „botos” olarak anılan- keçe çizme de giyilirdi.

Sıradan halkın -el sanatlarıyla uğraşanlar, balıkçılar ve tarımla uğraşanlar- çizmeye ihtiyacı yoktu. Onlar diğer yörelerin sakinleri gibi ayakkabı veya sandalet giyerdi.

At ve Koşum takımları

Çağdaşları, bozkır göçebelerinin -böylece Macarların da- yaşamlarının önemli bir bölümünü eyer üzerinde geçirdikleri, adeta bineklerinden ayrılmaz oldukları için hep büyük şaşkınlıklarla anmışlardır; bu şekilde seçkin biniciler olmaları şaşırtıcı değildir. Bozkır halklarının ata ne kadar önem verdiklerini ise defin gelenekleri göstermektedir, zira ölenin yanına atını da yerleştirmektedirler. Macarlar nispeten seyrek bir usulü tatbik etmişler, hayvanın sadece dört alt bacak/incik ve kafasını, yüzülmüş at derisine sararak koymuşlardır mezara. Mezarlarda bulunan kemiklere bakarsak Macar atları nispeten alçak

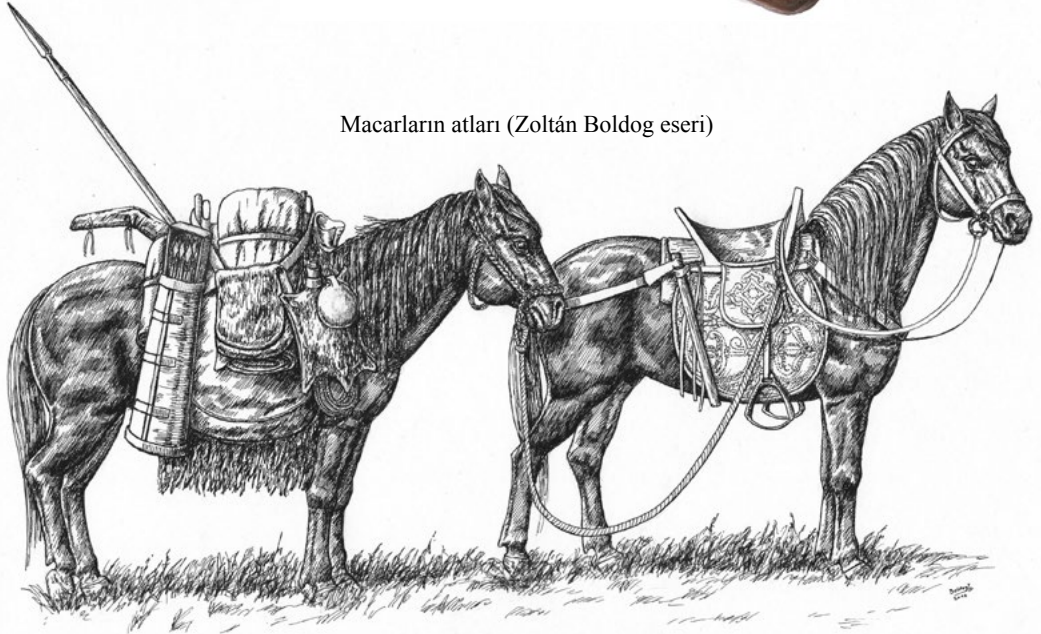

Muszka'dan dört halkalı
tay gemi

Soltszentimre'den palmetta desenli
kemik eyer-kakmaları

Muszka'dan
trapez şekilli,
gümüş kakmalı
üzengiler

Macarların atları (Zoltán Boldog eseri)

boylu atları (128-144 cm) ve küçük bozkır atlarından sayılıyordu, ancak ileri gelenler soylu atlara binerlerdi. Atla birlikte koşum takımları da mezara girerdi. 10. yüzyılda Macarlar karakteristik kavisli tabanlı üzengiler kullanıyorlar, atın ağızına gem pimi ile ya da halkayla monte edilmiş gem takıyorlardı. Eyerler genel oldukları düşünülen bozkır eyerlerindendi, biçimlerine ise, metal ve kemik süslemeleri delil oluşturmaktadır. At koşumlarından genellikle sadece tokalar bulunabilmekte ve büyük ihtimalle de bu, eyeri tutan kolana aittir; kantarmanın diğer kısımları muhtemelen düğümlerle düzenlenmişti. At koşumlarını genellikle zengin bir biçimde süslüyorlar, bunun için metal kakmalar kullanıyorlar, bunlar da kısmen atın başına, kısmen de göğsüne konuluyordu.

Yay ve okçu teçhizatı

Çağdaşları Macarları -tıpkı genelde bütün bozkırdan gelen atlı halkları olduğu gibi- korkunç okçuluklarıyla tasvir etmektedirler. Macarların okçu teçhizatları hakkında gerçi çizim kalmamıştır ama arkeolojik buluntular temelinde yine de nispeten iyi tanımaktayız. Macarlar pek büyük olmayan, boynuzdan, kirışten ve ağaçtan imal edilmiş reflex yaylar kullanmaktaydılar; uzun boynuzlarını geyik boynuzu levhalarıyla güçlendiriyorlardı. En fazla 80 cm uzunluğunda okların ucunu iki bıçaklı yassı temrenlerle donatıyor ve o şekliyle 200-250 m uzaklığa fırlatabiliyorlardı. Okları hemen hemen tamamen kapalı, kum saati şeklinde sadaklarda ucu yukarıya bakacak şekilde saklarlar, bu sadaklar demir

Magyarhomorog'dan
yay-pekıştırıcı kemik
levhalar

Yay rekonstrüksiyonu
(Bíró Ádám-Bencsik
Péter)

Yeniden yapılandırılmış sadak başı (Péter
Bencsik)

Vörs-Major'dan sadak
rekonstrüksiyonu
(Vilmos Pári)

Yeniden
yapılandırılmış
hazır sadak

çubuklarla güçlendirilirdi. Yayı, kirişi gevşek haldeyken, kemik levhalarla pekiştirilmiş kılıflarda saklarlar, savaş anına dek yay sadağına koyarlardı; seçkinler bu kılıfları da metal kakmalarla zengince bezetirlerdi. Teçhizat parçalarının her biri diğerine çok uygun, birlikte kullanılmak için hazırlanmıştı ve onları en iyi tarif eden sözcükler etkililik ve elverişlilik idi. Macarların yay germe usulleri hakkında doğrudan kaynaklarımız yoktur, ancak teçhizat ve o dönemdeki başka atlı-okçu halkların örnekleri başparmak çekişinin muhtemel olduğunu göstermektedir.

Eğri kılıçlar ve Uzun-düz Kılıçlar

Yakın savaşın en tanınan silahları olarak kılıçlar sayılabilir. 10. yüzyıla ait Macar savaşçıların mezarlarından bugüne dek hem eğri hem düz tipinden yüzden fazla örnek ortaya çıkmıştır; titiz arkeolojik analizler ise göstermiştir ki, Yurt-tutma dönemi Macarlığı 10. yy ortalarına dek hemen hemen sadece eğri kılıçları kullanmıştı; ta ki yüzyılın ortalarında düz kılıçlar Avrupalı rakiplerin tesiriyle Macarlar eline geçene kadar.

Eğri kılıçlar

Szob-vendelin mezarlığından kemik levha kaplamalı eğri-kılıç kabzası

10. yy Macar eğri kılıçlarının uçtan uca uzunluğu 70-90 cm, namlu genişliği 2.3-3.2 cm'dir. Namlu hafifçe kavisli, tek ağızlı olup uzunluğu 55-70 cm arasında olabilirdi. Namlunun keskin olmayan tarafının üçte birlik uç kısmı da keskinleştirilmişti, yani sırt-ağızı ile donatılmıştı. Bu çözüm saplamayı kolaylaştırıyor, eğri kılıcın ağırlık noktası ise kabzaya yakınlaşıyordu, böylece silahı çevirmek kolaylaşıyordu. Kabza hafifçe ağız yönünde kırılarak namluyla ilişkilendirilmişti. Bu çözüm de keza saplamayı kolaylaştırmaktaydı.

Dönemin belki de en seçkin topluluğunu, tipik Macar beğeni dünyasını yansıtan değerli metallere süslenmiş, palmetta motifleriyle bezenmiş eğri kılıçlar oluşturuyordu. Bu grubun en tanınmış elemanı bugün Viyana'da muhafaza edilmekte olan, bilinen adıyla „Atilla Kılıcı”dır.

Geszteréd mezarlığından eğri-kılıç kabza başı

Düz Kılıçlar

Uzun-düz kılıçlar yaklaşık 1 m uzunluğunda, düz, geniş, namlunun her iki tarafı da bilenmiş silahlardır. 80-90 cm uzunluğunda namluları kabzanın yanında 5-6 cm

Bulgaristan'dan bronz
kılıç törpüsü

Székesfehérvár-Rádiótelep mezarlığından
iki yanı keskin kılıç

olup, yuvarlatılmış künt uca doğru gittikçe daralmaktadır. Namlunun hemen hemen bütün boyunca, onun orta üçte birlik kısmında geniş ve sığ kan oluşu uzanmaktadır; bunun etkisiyle silah daha hafif ve daha esnek hale gelmektedir. Kabza demiri kırksız, namlu ile birlikte dövülerek, silahın uzun ekseninde namluyla dümdüz ilişkilendirilmiştir.

Yakı-dögüş silahları: Mızraklar Baltalar, Satırlar ve Teberler

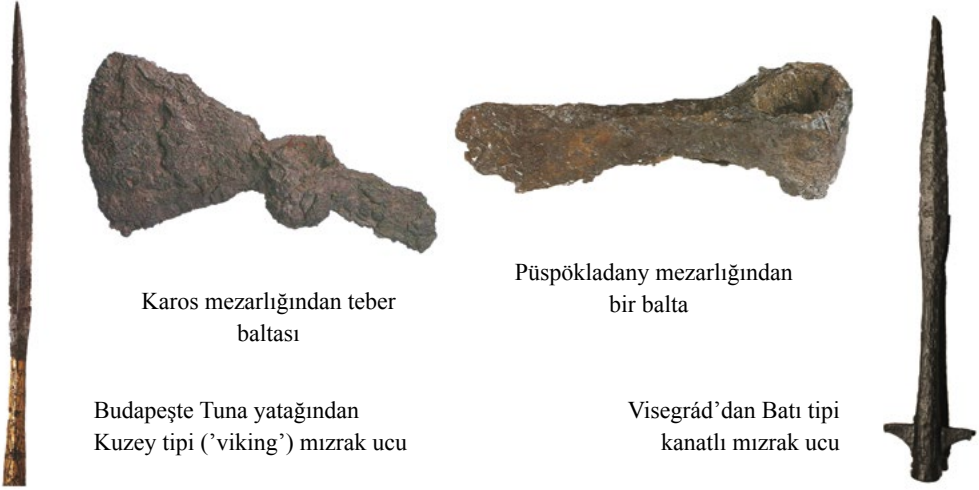
Mızraklar

Mızrak, muhtemelen Macar savaşçıların önemli bir silahıydı, sadece saplamaya veya toslamaya kullanılmıyordu, yakın savaşta da kullanılıyorlardı. Mızrak üşürme -muhtemelen diğer bozkır halklarına benzer şekilde-, Macar savaş tekniğinin bir kısmını oluşturuyordu.

Macar arkeolojik malzemelerden hepi topu 13 tane farklı biçimlerde ve boylarda mızrak ucu ortaya çıkmıştır. Aralarında epeyce Doğu benzerliklerine sahip dört ağızlı

Batı-Avrupalı ve Macar savaşçının mızraklı savaşı, 9-10. yüzyıl (Zoltán Boldog eseri)

Karos mezarlığından teber
baltası

Püspökladany mezarlığından
bir balta

Budapeşte Tuna yatağından
Kuzey tipi (‘viking’) mızrak ucu

Visegrád’dan Batı tipi
kanatlı mızrak ucu

dar mızrak uçları ve büyük boyutlu, geniş, yaprak biçimli mızrak uçları da bulunuyordu. Ancak karakteristik olarak Batı Avrupa tiplerini, örneğin kanatlı mızrağı da tanıyorlardı.

Dikkat çekecek kadar az buluntuya bugüne dek tek bir açıklama doğmuştur: Savaşçının mızrağını mezara koymuyorlar, işaret olarak mezar tümseğinin üzerine saplıyorlardı.

Baltalar, Satırlar ve Teberler

Macarların silah donanımını sayan tarihi kaynaklar bu silahlardan söz etmiyorlar, ama maceracı Macarların eylemlerinin tasvirlerinde sık sık ortaya çıkmaktadır. Bu silah türünün örnekleri düz kılıçlar ya da eğri kılıçlarla hemen hemen aynı sayıda bulunmuştur. Biçim çeşitliliği onların karakteristiğidir, çok sayıda farklı isimlendirme de buna işaret eder. Gerçi bazı kanaatlere göre Teber „fakir savaşçıların” yakın doğuş silahı idi ama gerçekte zengin mezarlarında da ortaya çıkmıştı.

10. yy Macar baltalarını ve teberlerini atlı savaş usulüne uydurmuşlardı, silahın sapı yaklaşık 80 cm uzunluğunda olabilirdi, başı ise nispeten küçük boyutlu ve hafif idi, bu da silahın tek elle kullanımına yardımcı olmaktaydı. Teberleri ve baltaları muhtemelen çengelli bir halka ya da sıradan bir ip düğümüyle kemere ya da eyere asıyorlardı.

Savunma silahları: Miğferler, savunma giysileri, kalkanlar

Yurt-tutan Macarların silah donanımının araştırılması sırasında en çok zorluğa sebep olan savunma silahları sorunudur. Gerçi tarihi kaynaklarda zaman zaman miğferlere ve zırhlara değinmelere rastlamaktayız, ancak Karpat Havzası 10. yy arkeolojik malzemelerde, bugüne dek onlara atıfta bulunan bir ize rastlanmamıştır. Bunun birçok izahatı olabilir: Muhtemeldir ki savunma silahı unsurlarını ölünün yanına koymuyorlardı; ama bu nesnelerin toprak altında bozulan malzemedan yapılmış olmaları da imkânsız değildir.

Başın korunması işini çeşit çeşit miğferler üstlenmişti; bunların kapsamı, başın etrafına dolanan sıradan bir keten sarıktan, çuha ve deri miğfere, oldukça süslü bir şekilde

imal edilmiş, burun ya da surat koruyucusuyla donanmış madeni miğferlere kadar yayılmaktadır. Bu sonuncular arasından Karpat Havzası'nın 10. yüzyılına ait Pécs'den tek bir örnek bilinmektedir. Bir diğeri, keza muhtemelen Macarlarla ilişkilendirilebilecek bir buluntu, Ukrayna Korobçino'da ortaya çıkmıştır.

Bedenin korunmasını sağlayan koruyucu giysileri hem malzeme hem de hazırlanış açısından çok çeşitlilik karakterize etmektedir. En basit olanları kalın, astarlı ya da çok katlı keten ve deri zırhlar idi. Fakir savaşçıların herhalde sadece böylelerine imkânı vardı, ancak hali vakti daha bir yerinde olanlar çeşitli metal zırhlar da -örgü ve balık pulu zırhlar, plakalı zırhlar- kullanabilmişlerdi.

Karpat Havzası 10. yy buluntuları içinde şimdiye dek zırhlar ortaya çıkmamıştır, ancak bir Latin kroniği Macar savaşçıların deri zırhlarına değinmektedir.

Dönemin buluntuları içerisinde keza kalkan da yoktur, ancak bir yazılı kaynak bir Macar komutanın kalkanından ve onun haç biçiminde metal süsünden söz etmektedir ki muhtemelen bu, dönemin atlı-göçebe halklarının savunma silahı olan küçük boyutlu, hafif yuvarlak kalkanları anımsatmaktadır.

11. yüzyıldan Peç'te kalan demir miğfer

Kiev Ulusal Müzesi koleksiyonundan, kaynağı belirsiz zincir-zırh detayı

Plakalı (lamellar) zırh rekonstrüksiyonu (Magyar András)

Yurt-tutan Macar atlı okçusu, 9-10. yy

Ortaçağın atlı göçebelerinin -aralarında da Yurt-tutan Macarların- en tipik silahı refleks yay idi. Hem çağdaşları, hem ileri dönemlerdekiler için Doğunun atlı savaşçısını, savaş yöntemi tuhaf ve korkutucu olan atlı okçu tipi temsil etmiştir. Eskinin göçebe savaşçuları yayı ustalık derecesinde kullanmaya ve at ile

süvarinin mükemmel uyumuna sürekli -bir yaşam

boyu süren- pratikle ulaşmışlardı; halklarının

uzun nesilleri boyunca biriktirmiş olduğu

tecrübelerinin buna katkısı olmuştur.

Aşağıda görülen -10. yüzyıla ait Karpat

Havzası buluntuları ve diğer bozkır

halklarının tasvirleri temelinde

hazırlanmış olan- grafikler Zoltán

Boldog'un çalışmalarıdır.

